

positum inferius. scz pmo de pceptis. postea de vi
cijs capitalibus. non tñ omēs de omnibus. sed de
hjs solum que in talibus repiri solent. Et non
solum de istis peccis interrogandū est: sed etiā de
circumstancijs eoz que supra posui. in hoc versu
Quis quid v. ac. Non tñ etiā est necē de quolibet
peccato mōli omēs circūstancias querē. sed solū
illas que trahūt peccatū in aliā specē. que scilicet
habēt specialem deformitatē oppositā alicui pce
ptorum. De numero tñ peccōrum non obmittas
interrogare. scz quotiens hoc vel illud peccatum
mortale commisit. *mm*

17.

Interrogacō pma erit de decē pceptis. Et pmo
cū pimum pceptū. scz non habeas deos alienos

Primo interroga si falsam de fide opinio
nē inuenit. aut ab aliquo inuētā secu
tus ē. **Si male sensit de septem sacē**
mentis ecclesie: vel circa scripture veritatem.
Item si credit qd nō sit infernus. vel qd non sit
alia vita post istam: vel aiā nō esse iudicandā
tum corpe. Si non credit qd deus creauit omia
tam visibilia q̄ inuisibilia. Si non credit qd
i cristo fuerūt due nature diuina scz a humana
Si non credit qd pro nobis passus est per cru
cis mortem a qd resurrexit. Si non credit resur
rectionem mortuozum a vltimū iudicium. Si
non credit qd ecclie pastores sint veri pastores.

¶ Si cōicauit cum hēticis: quia tūc esset exēcatus

¶ Si scienter ecclīasticam sepulturā hēticis tradi-
dit: quia tunc etiā exēcatus eēt. nec absolui pos-
set. nisi prius manib⁹ p̄p̄rijs publice dictū corp⁹
et corpa hereticorū extumulet et dānatis proiciat
Locus etiā ille perpetuo carebit cristiana sepul-
tura.

¶ Si inuocauit demones. vel inuōri fecit p
maleficia ad faciendum mala. aut fieri faciēdo
quod est peccatū magnū. et dignū corpali morte

¶ Si adorauit aliquam creaturam. faciēdo reue-
rentiam. vel orationem ad eā. ut ad lunā nouā et
solem. vel stellam. aut ad sonū cāpanez qd peccm
mortale est

¶ Si ex stellacōibus vel planetis s̄b
quibus natus ē aliquid iudicauit determinate de
vita et conuersacōne ipsius.

¶ Idem Si credidit
ex phisonomia aut ex fato. vel cōstellacione aut
complexione. hominem cogi ad bonū vel ad malū
quod etiā heresis est.

¶ Sequitur de preno-
sticacōne. Primo quo ad aues.

¶ Si estimauit aliquod malum futurum prop̄
garritum auium. puta quia cantauit gallus de
sero. vel quia cantauit gallina. vel coruus. vel
noctua. vel quecumq; alia auis. aut etiā cucu-
lus et huiusmodi: que omnia fatua sunt et vana

¶ Si habuit malam opinionem ¶ Quo ad ignē
de igne sibilante: credens esse signum. qd morie-
tur aliquis. vel simile. quod fatuum et vanū est

Si negauit dare ignem ex domū in calendis
mensium: timens a credens propter hoc malū eue
turum in domo. **S**i truncū ignis factum in nati
uitate dñi seruauit a posuit in vinea cōtra gran
dines. vel cum illo signauit angulos a hostia do
mus a huiusmōi. **¶ Quo ad aquam.**

Si fecit. vel fieri fecit. vel fieri procurauit. aut
docuit aliquam incantacōez cū sacramentis vel
sacramentalibz ecclie ut oleo scō. vel aqua bap
tismi a huiusmōi ob sanitatē vel aliā causā: qd
grauissimum est peccm. **¶ Si incantauit cū aqua
trium eccliarū vel triū fontū. ¶ Si pro re aliq re
sperit ampullam plenā aqua. vel vas vini quod
dicitur scti Johis. ¶ Si ex effusione olei vel vini cre
dit aliquem euentū euenire. ¶ Si prenostrauit
ex timore aquarū currentū. qd fatuū et vanū
est. ¶ Si incantauit cū speculo vel peluī pleā aq
¶ Si aliquid fecit cū sanguīne menstruato: qd
est mōrle. ¶ Si lauit filios cum aqua benedicta
quod similis mōrle est. ¶ Si incantauit grandinē
quod etiam mortale est. **¶ Quo ad terram.****

Si fecit vel fieri fecit aliquam dīmacōnem ad in
ueniendum aliq furta. vel ad sciendum aliq oc
cultum vel futurū qd sibi vel alteri contingē debeat
quod mortale est. **¶ Si usus est sortibz dīmato
rijs ut psalmo vel libro cum filis a huiusmōi pro se
vel pro alio. seu etiā quoquomō: qd mortale est**

quod tamen si ex leuitate fecit. veniale est. ¶ Si
dixit pat̄ nr̄. ad fenestrā auribz obturatis ut post
modū p̄ prima verba q̄ audierit ab extra int̄pre
tetur id quod sc̄ire desiderat. qđ mortale est. ¶ Si
didicit artem notoriā. vel vsus est ea ad sciendū
aliqua. Vel Si vsus est arte nigromātica. quod
mortale est. ⁊ si hm̄oi artis libros hz inducend⁹
est qđ illos cōburat qđ si facere tēnuēt. non esset
absoluendus. ¶ Si fecit sibi manus inspice. aut
alterius inspexit. prenoscendo de fortuna. ¶ Si
credidit qđ aliquis habet malos oculos sup pu
eros. vel ad aliquod malum obuiamentū. ¶ Si
in ortu liberorū respexit libros fatidicos. Si cre
didit aliqñd sibi euenire debere vel significari
ex fibulacōne aurium. vel p̄pter tremorē oculi v̄l
p̄pter sternutacōem in exeūdo domū. ¶ Si canta
uit cum cīpho ligneo. vel cantare fecit pueros et
puellas. ut audiret quid p̄nunciarēt. ¶ Si fron
des oliue bened̄ icte v̄l granū frumētū acceptū de
presepio posuit sup ignē ad p̄noscendū de vita
vel de morte alicuius. ¶ Si obseruauit sompnia
faciens aliquas orōnes ad scāz annā l̄ ad scāz he
lenā l̄ ad tres reges. l̄ aliū quēcūqz sc̄m ā s̄ctos
volēs propter hoc ex hīs q̄ somniat de futuris l̄
occultis diuināz. qđ mōrle est. Alias autem sine
tali oratione vel obseruacōne adiuncta. nimis si
dem sompnijs adhibere. ⁊ si nō mōrle est peccatū

piculosum tñ est hmōi insistere. qz sic dyabolus
multos decipit. ¶ Si estimauit mulieres conuer
sas i cattos vel fimeas vel alia animalia a de no
cte ambulare ac fugere sanguinem puerorū. Et
exire et intrare domum ostijs clausis et volare
p longa terrarum spatia. a hmōi que impossibi
lia sunt talibus. a iō falsa. ¶ Si anorauit vel ano
tare fecit aliquā bestiam pditam. ¶ Si observa
uit vnam diem plus q̄ aliā. nō incipiendo aliqd
opus. vel non lauando caput. vel si observa
uit dies egiptacos. vel diem in quo occurrit festū
decollacōnis bti johānis baptiste. vel diem vene
ris in non incidendo pānos. qd veniale videtur
precipue qñdo ex simplicitate hoc credit. qz non
auduit cōitium. ¶ Si si aīmo obstinato hoc defen
dere vellet. mōrle esset. ¶ Si in calendis mensū
noluit aliquid dare aut cōcedē ex domū. putās
qz ex hoc fieret diminutio rerum. ¶ Si in calen
dis Januarij comedit in lecto ficus cum melle
vel fecit sibi portare piscem viuum. ¶ Si eo die
dedit pueris pecuniam. vel si ipse ab aliquo rece
pit. qd dicitur vulgarit lamātia v̄l offerta vel la
strima. ¶ Si eo die misit vel portauit in domo
tpalia aliqua. quia esset p̄ma dies anni. a hoc ut
sic toto anno inrent multa bona. a sic noluit in
trare sine aliqua re temporali. ¶ Si eo die fuerit
suspectus de primo quē viderit. ¶ Si in calendis

mareñ signauit ostia domus vel aliã rem posuit
in fenestra vel ante domũ. ¶ Si signauit et posuit
ouum natum in die natalis dñi. vel in die venis
sando. vel in die ascensionis: credēs q̄ comedens
illud. non possit occidi. ille et simile. ¶ Si in die sãcti
Johãnis baptiste collegit herbas. q̄si illo die es
sent maioris virtutis collecte q̄ altero. ut cum il
lis faceret fumigacõnem cõn infirmitatem. ¶ Si
in profesto dicti festi trãsiuit sup ignē factum de
herbis cum incenso. qui dicitur ignis sancti Jo. ¶ Si
in nocte talis festi fecit vinum quod dicitur vinũ
sancti Johis. ad p̄noscendũ de furtis. vel alijs
secretis. ¶ Si mulier dedit suo viro vel etiã alteri
aut vir mulieri aliquid ad comedendum. ut eã
amaret. vel eũ: quod est mortale. ¶ Si fecit vel fieri
fecit aliquam incantacõem obsanitatem et sequē
dam. Et quando hoc fit sc̄ienter. quia scitur esse
prohibitum. tunc est communiter mortale. Cum
vero fit ex simplicitate. putando esse bonas ora
tiones: videtur veniale. Sed si nollent i futurum
abstinere ab huiusmodi: neganda est eis abso
lutio. quia ex obstinacõne et malicia fit morta
le. Et interrogandum est de verbis quibus vtun
tur. et de cerimonijs et obseruancijs. quas ad
dunt. ¶ Si exercuit artem geomantie: quod
est mortale. ¶ Si contra vermes et febres scripsit
in fructu amigdali et in hostia et alibi. ¶ Si icãtauit

vel in cantari fecit con dolorē dentū capitis. ylio
rum. aut sup aliorum. v^l oculoꝝ. cū faba. a p^r no
ster. a huiusmōi. ¶ Si portauit pueros infirmos
ad sambucum. vel ad rubū. vel aliū similit locum
causa sanitatis recuperande. ¶ Si fecit vel fieri fecit
aut vsus ē lris vel breuibus. que sūt communiter
supersticiose ex verbis. vel caracteribus. vel carta
in qua fuerit. vel ex modo imponendi a portandi
vel tpe aut loco scribendi. Et inuenta supsticōne
eorum: imponendū est ut cōburantur. a si nollet
non esset absoluendus. qz sic fieret mōrle. ¶ Si
sup se portauit cartam scriptā. que d^r scī Cipānī
vel cartam nō natā vel virgineā. vel aliqd aliud
simile. ob spem sanitatis vel alteri⁹ cuiuscunqz
supsticōse. quod non esset natuālit ex arte medi
cine vel alterius approbatum. ¶ Et generalit si
quamcunqz aliam incāracōnem. diuracōem. vel
maleficium. aut qd cunqz supsticōsum exēuit. aut
eis fidem adhibuit: q oia sunt vana a fatua ac p
hibita. ¶ In quibz oibz non suat p^rmū pceptum
De secundo precepto scz. Non assumes nomen
dei tui inuano. Et primo de blasphemia. **xxx. 12.**

Si vi; Blasphemaui in deum vel aliquē
sādoꝝ. dicēdo sibi maledictōez vel alia
opprobriosa verba: qd semp est mōrle
¶ Si Blasphemaui in deum dicēdo eū non esse
iustum. a non omia iuste disponē. sed acceptare

personas. vel non curare de actib⁹ hoīm aut eos
non videre. vel eē p̄ciālē. vel sine demerito puniē
et flagellare eū. vel aliquem. vel posset meli⁹ istd
vel illud fecisse vel similiter arguē deum de āquo
quod totum est mōzie. maxime cum aduertit et
intelligit quod loquitur. ¶ Si murmurauit cōn
deum. ut puta de frigore. calore. pluuia. vento. aut
niue. ¶ Si murmurauit cōn deum. de infirmīta
te. paupertate. aut filiorū morte. aut quia non ge
nerat filios. ¶ Si murmurauit cōn deum de pro
speritate malorum. aut de aduersitate bonorum
¶ Si iurauit in aliqua curia ali. ¶ De periurio
cuius iudicis mendacōse. quod mortale est quō
cumq; etiā pueniat a similiter peccat qui āquē
inducit ad hoc aduertenter ut aduōtus. p̄cura
tor. et similes. ¶ Si iurauit extē iudiciū in comū
sermone. quacumq; ex causa vel vtilitate vel le
uitate vel iocositate vel qualicumq; mō nō solū
per sancta dei euangelia vel p corp⁹ xp̄i. sed etiā
p fidem. per deū aut dicendo. sic me deus adiuet
vel etiā per virgīnez mariā. per crucē. p aiām
meam aut hmōi. quod semp est mortale. quā
do aduertit se iurare et falsum dicere et hoc to
ciens quociens. ¶ Si iurauit aliquod certum
affirmando. de quo tamen dubitat an sit verū
mortaliter peccauit. et p̄cipue si hoc fecit in iu
dicio. ¶ Si iurauit facere aliqd malum. puta

aliquā vindictam aut talionē reddē. non dimitte-
tere concubinam. seruare iniusta statuta. tenere
secretam cōiuracōem iniustā: quod semp mōrle
est. ¶ Si manifestauit aut prodidit aliqđ secre-
tum in consilio aliquo tractatū. quod iurauit nō
manifestare. q̄uis etiā nulli noceat: tñ mōrle
est. et ipse aut etiā ille qui aliquē ad simile mani-
festandum cōpellit mortaliter peccat. ¶ Si iurauit
obseruare statuta alicuius ciuitatis aut vniuer-
sitaris. que tamē iusta et rōabilia sunt et aliqua
ex eis scienter trāsgreditur: qđ etiā mortale est
Si tamē aliqđ statutū iā est; abrogatū p cōtriaz
consuetudinem. quia vi; quotidie seruaret cōtrū
Si ex hoc hmōi statutū trāsgredētur nō videre-
tur piurus esse. qz hmōi statutum non videretur
amplius habere vim statuti di. iiii. §. leges. ¶ Si
iurauit p aliqđ mēbrū dei vel sanctorū mō riba;
torum: qđ mōrle est. etiā si res vera esset quā af-
firmare intenderet. Et hoc ppter blasphemiam q̄
ex hoc cōsideratur ut. xxii. q. i. Si quis p capillos
Si vero res iurata aut falsa aut illicita est: dupli-
citer mōrliter peccauit scilicet p blasphemiam et p
piurium. ¶ Si iurauit facere aliqđ licitū i honoē
dei aut sanctorū eius et illud facē neglexit quod
mortale est. ¶ Si etiā iurauit aliquod facturū
sed tamen nō intendebat illud adimplē. similiē
mōrle est. Si vero etiā intendebat seruare. sed

veniente termino q̄o implere p̄miseāt seu iura
uerat: non seruāt promissum. cum tñ posset. licz
cū in cōmoditate sua. adhuc mortaliter peccauit
nisi tamē pri⁹ ep̄us vel papa relaxaret a omuta
ret sibi huiusmōi p̄missum. Si tñ p̄missio facta ē
hominiz p̄t ille sibi hmōi relaxare. S; si non p̄t
adimplere: excusat a pccō. si tñ q̄ cito poterit ad
impleuerit. ¶ Si quis p̄mittit cū iuramento se ali
quid facturū. qd nō ē alicui⁹ importātie boni vel
mali. ut viz si mater p̄mittit cū iuramento p̄cutē
filium vel simile. vel hō p̄mittit mediante iuramē
to non bibere vel comedē illud vel hoc. l. hmōi qd
videt veniale nisi fiēt in cōtemptū. qz iuracō a per
iuratio est in hoc. ¶ Si iurare cōsueuit. etiam pro
quibuscunq; mīmis. dicendo tñ veritatem: quod
veniale est. nisi fierz in contemptū. Et inducendi
sunt tales ut abstīneāt propter piculum p̄iurij
¶ Si induxit aliquem ad iurādum quē oīno cre
debat falsum iuraturz: qd mōrle ē. n̄ talis iducēs
foret Iudex. hoc faciens ex officio. s̄m ordinem ia
ris. ¶ Si vir iuramentum sue vxoris irritauit qd
non debet. nisi sit tale qd vxor non possz adimplē
sine scandalo viri. ¶ De adiuracōne. *iiii*
Adiuratio est inducō alicuius ad faciendum
aliquid ob inuocacōnem alicuius rei sacre. a fit
per modum coactionis. intendendo aliquem ob
ligari per modum iuramentū ad aliqd faciendū

Que fit ad superiores et alios in quibus adiurans non habet potestatem: peccatum mortale est. Si vero fit ad inferiores et sibi subditos. quibus adiurans precipere habet: eo casu licita est et alias non. Et tunc adiuratus tenetur facere vel dicere illud propter quod adiuratus est alias mortaliter peccaret. quemadmodum transgressor precepti. Si adiuravit patres vel superiores vel socios aut inferiores pro modum detractionis. non coactionis. intendens inducere ad aliquod faciendum non est malum vel veniale. Si leuiter et sine causa adiurauit. et adiuratus non fecerit non peccat hoc Thomas. Si adiuravit demones pro modum preces ad aliquid sciendum ab eis. vel ad aliquid auxilii obtinendum ab eis: mortale est nisi quis faceret hoc ex familiari consilio spiritus sancti. Vel ex quadam simplicitate querens ab obsessis a dyabolo. licet tamen illum adiurare pro modum coactionis. ne noceat. Si adiuravit creaturas irrationales ne dyabolo eis utatur in nostri nocumentum: tunc licitum est. Si autem ut dyabolo in eis operetur: tunc mortale est ut per incantationes serpentes. Si in cantileis seu fabulis mundanis et in narrationibus turpibus vel amatorijs misit deum aut sanctos: quod mortale est si fecerit in contemptum. alias vero veniale.

Sed transgressus est seu obmisit. **De votis** adimplere votum illicitum deliberate factum. et si aduertit scienter: semper est mortale et toties quotiens

frangit. Secus si ex obliuione. vel q̄ non poterat
ex aliquo accidenti superuiente. ¶ Si uouit ali
quod malum se facturum. ut puta uindictā de ali
quo. vel alicuius profectus impedimētū. ut puta
non ingredi religionem vel simile. mōlter pec
cauit. et p̄t illud votū frangere absq; aliq̄ dispē
sacōne. ¶ Si nimis tardauit implere votum licitū
sic q̄ ex huiusmōi mora a memoria excidit oīno
vel q̄ ipse uouens iam uenit ad statū non ualēdi
amplius implere. quod prius potuisset. quod ui
detur mortale. ¶ Idem quando dimisit p̄pōitū im
plendi. cum tū potuisset. alias mora implēdi votū
q̄n sibi non prefixit t̄p̄s. non uidet mortale. nisi
forte esset valde nimia. et nisi cū ex hoc immineret
ei periculum non ualēdi implere. ut de voto in
grediēdi religionem. cū tū non haberet causam
cogentem dilacōnem. ¶ Si fecit votū de re licita
ut de elemosina. de ieiunijs et h̄mōi. sed ob malū
finem. puta ut posset facere uindictam. adulte
rium. vel simile. mortale ē. nec tenetur adimplere.
¶ Si fecit votum abstinentie et huiusmōi et dubi
tabat utrum posset implere. vel non. et sine con
mutatione vel dispensatione superioris. cum pos
sit defacili habere recursum ad eum. vel confes
sorem pro consilio desuper sumendo. frangit vo
tum. quod uidetur mortale. Nota tamen q̄ uiri
possunt irritate vota. abstinentie peregrinacōis et
reuerentie

eleosine vxorū. si non hēat n̄ dotē absq; aliq̄ alia
dispensatione. Et si fiat talis irritacō voti etiam
absq; causa racōabili a viro: non tenet vxor iplē
talia vota. ¶ De irritacōe votoꝝ impuberum et
filiorum familias ⁊ religiosorum vide in sūma in
scd̄a parte ti. vlti. ¶ Si votum fecit stultū et irrō
nabile ut ieiunare in dñica non lauare vel pecti
nare caput in sabbato ⁊ huiusmodi si hoc frege
rit nō peccat. ymo p̄hibēdū est illis huiusmōi vo
ta implere. q̄ sicut Tho. ⁊ alij dicunt. sunt potē
deridenda q̄ obseruanda. etiā si p̄ honore sācto
rum fierent. ¶ Si filius morientū patri p̄misit ali
quod votum: implere tenetur. ut ex de vo. licet
¶ Si fuit sibi aliq̄d votū inuēdū a patre puta
satisfactio pecunie vel simile: tenetur implere ex
de vsu. tua ⁊ de sol. c. 1. ¶ Si fuit heres alicuius vo
uentis subuenire terre sancte: tenetur votū illi
implere. Et s̄m Inno. cōpelli p̄t. ¶ Si filius per
uentus ad annos pub̄tatis vuit aliq̄d votū qd̄
p̄tinet ad suam p̄sonā. ⁊ hoc si fuerit licitū: tene
tur s̄m Tho. in scd̄a sede q. 88. ¶ Seru⁹ autem
non potest vouē votū pegrinacōis aut eligionis
absq; dñi cōsensu. quia in p̄tate sua est ut dicit
Tho. e. loco quo supra. ¶ Si religiosus vuit ali
quod votū absq; p̄lati sui licentiā: illud nō debz
exequi absq; eiusdem licētia. Secus est tamē de
voto oracōnis vel simili qd̄ p̄t exequi absq; sua

licentia. ¶ Si sacerdos uult uotum peregrinatio
nis. sine licentia sui prelati. non debet adimplē
absq; licentia eiusdem. ¶ Si habens uotū castita
tis. uel religionis. contraxit. q; q̄uis m̄imomiū te
neat. tamē strahendo mōrliter peccat. ⁊ consumāē
nō pōt m̄imomiū sine mōrli pccō. q; adhuc añ cō
sumacōnem m̄imomiū. añ copulā carnalē. q; me
diante m̄imomium cōsumatur. pōt adhuc ⁊ debet
implere uotum suū prius factū. Post cōsumacōz
uero. tenetur reddere debitum. etiā interpretatiōe
petenti. s; erigere non pōt absq; mortali peccato
Vnde cōsulendū tali esset q; peteret dispensacōz
a papa super uoto suo. Scdm̄ tamen Guil. posset
etiā episcop⁹ dispēsare in hoc casu. ¶ Si mulier si
ne consensu uiri sui. uel econtra uult. ⁊ si ipē uir
uel mulier consentit. implere tenetur. ¶ Si alter
coniugū sine consensu alterius uult uotum de nō
reddendo debitum. implē non tenetur. Nō tñ q;
alter coniugū pōt sine cōsensu alterius uolē de nō
petendo debitum s; quosdā. ¶ Si unanimit̄ cōcor
des āto uouerit castitatē q; tunc non pōt alter re
uocare uotum sine pccō mortali. Et si uir reuocat
uotū debet iustanter pseuerare. ⁊ ecōtra. ¶ Si uir
uult absq; uxoris licentia uotū peregrinacōis nō
tenet adimplē. q; non pōt. Si uir uult uotū ihe
rosolomitān. tenetur implere illud etiā inuita
uxore. que tamen ut consentiat āmonēda est. et

si non vult remanere potest virū sequi ¶ Si vir
 vivit votum abstinentie condicente vxore potest
 illud implere etiā ea invita ¶ Secus si p dictā ab
 stinētiā impediret ēddicō debiti ¶ Si vir añ
 carnalem copulā ad heremū trāsiuit rediē tene
 tur ad vxorem nisi intrasset aliquā religioez ap
 probatam ¶ Et nota q de tñsgressione votorum
 potest de iure cōi a cōsuetudine simplex confesso
 absoluere quia non est de reseruatis casibus ¶ S
 de dispensacōne a commutacōne votoꝝ non pōt ^{pro sp̄idos}
 se intromittere sine sp̄ali commissione diocesani
 vel alterius qui possit dare ep̄i autē i oibus pnt
 dare cōmissionem a commutare vel dispensāē n̄
 in voto castitatis a religionis a trib⁹ votis pere
 grinacōis scz Ierosolomitā ad sanctū Jacobū
 a ad limina Aplōrum Pe. et Pau. in quibus ip̄a
 solus vel sumus p̄narius dispensat vel cōmutat
 ¶ De tercio precepto scz Memento ut diem sab
 bati sanctifices.

Quo St primo interrogādū . Si cogitavit
 tria beneficia scz creatōis hois a totius
 mundi ppter hoīem . Redēpcōis huāne
 a glorificacōis : ut per talē meōiā caueat a viti
 tis a sanctificz diē in ex̄citijs sp̄ualibus ¶ Si die
 bus festiuis se composuit a ornavit p̄ciosis vesti
 bus a alijs ornamentis ad pompā a vanā gloriā
 sue ad placendum alioꝝ aspectibz ut desideretur

¶ Si diebus festiuis accessit. vel ad eccliam vel ad
alia spectacula. compta et ornata ad capiendas
animas. ut inuicē se oculis cōcupiscant. sicut fre
quenter mulieres faciunt. qđ est mōrle. **¶** Si vero
in ecclis vel alijs locis sacris hmōi fiant. duplex
causatur sacrilegium. scilicet a tps sc̄i. vltra p̄ci
pale p̄c̄m. **¶** Si h̄is diebus coriavit. vane can
tauit manus vel alia mēbra cum alio libidino se
tangēdo. et vana inhonesta. et ad malum incitā
tia verba loquēdo. ut videlicet p̄uocet cōcupiscē
tia in corde. vñ quādoq; etiam opus sequitur qđ
totū est mōrle. **¶** Si h̄is diebz luxurie vacauit qđ
si extra m̄imomium fuit duplex p̄c̄m cōmisit. In
talibus enim diebz etiā m̄imomialit cōiuncti ab
illo opere se abstinere decz. **¶** Si stans in mortali
die dominico non contritus fuit de illo. aliud in
currit mortale. **¶** Si sonatorum musicorum instrumē
torum h̄is diebus causa fuit vanitatis. sonādo
videlicet corā vanis p̄sonis. ut sic fierēt vanioēs
quia mortaliter peccauit. et grauius. qđ causa fuit
peccati mortalis aliorum. **¶** Si mulier ornata
in fenestra se posuit ut a transeuntibus inspiciēt
mortaliter peccauit. et grauius h̄is diebus qđ
alijs. **¶** Si oculos suos vanis aspectibus
impleuit. et si hac de causa hinc inde circuiuit
quia mortale est. **¶** Si ebrietatibz et omessacōibz
vacauit. vel in tabernis et ludis. blasphemijs

se occupavit. vel aliorū ut talia et similia facerēt
causa fuit: quod mortale est. ¶ Si tardavit vsq;
ad sero ante festum. vel vsq; ad mane festi ad se
radē faciendum. ut magis polite cōpareat aspe
ctib; mulierum. ¶ Si hīs dieb; otiose vixit va
gando viz per plateas & vicos. siue ludendo aut
murmuracōibus vacando & otiosis verbis. et
hmōi. ¶ Si hīs dieb; laboravit & exēvit aliqd
opus manuale extē causas nccitatis: q; mōlitter
peccavit. maxime si aliquo notabili spatio hmōi
laboribus instetit. si vero momētanee. vel p aliq
tpis puncta id fieret: nō intm peccaret. Si autē
fiat ex nccitate. quia scz aliter nō posset habē vi
ctum & nccāria pro sustentacōe vite sue. & alioꝝ
suozum. vel si timentur hostes. vel veniūt inunda
tiones aquarum. aut alia similia pericula: tunc
licz remouere suppellectilia. & cetera boā ne pdā
tur. sine pccō. ¶ Et nota q; debent festa seruari &
festiuaria vespa vsq; ad vesperā di. iij. pnunciā
dum. Dic etiam requirēt magna discretio in cō
sulendo. si in dictis dieb; fecit aliquod mercatū
quia gnaliter loquēdo nullomō licet hīs dieb;
mercatum facē. q; uis specialiter aliquē psonē ex
culentur. ppter aliq; nccitatem magnā. ¶ Si ven
didit vel emit hīs diebus aliquap̄ter ea tantū
que sūt omestibilia q; etiā si vendentur vel emerē
tur ante diem festū illū. ppter corrupcōnem quā

incurrerent seruari non possent. ut sunt carnes
cocte. dapes ⁊ olera. lac ⁊ fructus aliq̄ tē h̄mōi
quā mortaliter peccauit. **I**n estate tū q̄nq; pro
pter pluā festa otigua carnes crude ⁊ similia ad
esum necessaria vendi ⁊ emi possunt absq; pecca
to. **S**i h̄mōi aliquod mād auit filijs suis discipu
lis. seruis. vel laborantibus facē sine necessitate
peccauit mortaliter ipse mandans similiter ⁊ exe
quens. **S**i tamen mandans vel magē vel patro
nus nō habet necessitatem. s; ipse seruus discipu
lus vel laborās habet necessitatem. q̄ aliter viue
re non posset. ⁊ sic non obedit mandātū sibi. ne hu
iusmodi opus faciāt hijs diebus. sed laborat p
aliquo tempore i exercitio artis illius ⁊ aliud exē
cītium facere nescit. videtur excusari. Nam si i ob
sequium pauperum personarum eccliarum paup
cularum. aliquid laborat licet diebus festiuis s; n̄
q; doctores dicunt. quare non magis talis racōe
sue sustentacōnis in necessitate aliquid laborare
posset. Tūc tamen esset aliā artē eligere qua se
melius questuare posset. **S**i in hijs diebus pro
se vel pro alio placitauit. nisi forte in causa mise
rabiliū personarum. **S**i in didis diebus iura
mētum prestāuit. vel exegit. n̄ pro pace vel fide vel
obediētia vel fama: quia alias non liceret. **S**i
talibus diebus aliquem ad mortem. vel ad penā
iudicauit. quod non licet. **S**i macellarius

in die festo carnes crudas vendidit: quia nec
vendere nec emere licet. nisi quoniam in estate plura fe-
sta continua occurrunt. tunc enim licet. si alias obser-
uari non possent ut superius. Licet etiam macellarios vel
alios carnes in die festo coquere et preparare. ut
illas tunc vendat. si prius non poterat preparare
aut preparatas seruare. ¶ Si tabernarius huius
diebus tabernam ante horam terciarum aperit vel si
ibi tenuit huius diebus instrumenta ludendi. vel
inde non repulit ebrios. lusoies. blasphemos. et
hominum. ¶ Si mercator huius diebus suas mercium
culas vendidit prope ecclesiam. ubi festum occurrit
vel forte quod peius est in ecclesia. prophanando locum
sacrum. ¶ Si huius diebus attulit vel afferri fecit
aut mandauit cum bestibus vel aliis psalmas bla-
torum. vel aliarum rerum: quia tam precipiens quam ex-
equens est in culpa mortali. nisi in magis necessitate
hoc fieret. ¶ Si huius diebus compulsus ab officiali
vel domino laborauit: quia tam precipiens quam ex-
equens mortaliter peccat. nisi ex necessitate guerre et huiusmodi
hoc fieret. quia tunc ambo excusantur. Si vero sine
iusta necessitate in precipiente. et non sine iusto metu
inobediens: tunc obediens excusatur sed non preci-
piens. Si redigal portauit huius diebus merces aut
personas. aut alimenta ad loca longa vel remota
quia quiescere debet in festo. nisi ex magis necessitate
cogatur. ¶ Si viator vel cursor talibus diebus

intrauit. quia non debet nisi propter magnam
necessitatem. ¶ Si aromatarius seu apotecarius
hij diebus tenuit apotecam apertam vel vendidit
aliquid de apoteca. nisi urgente necessitate infir-
morum quibus aliter subueniri non potest. sed
propter hoc non debet apertas apothecas tenere
¶ Si barbitonsor de nocte festi. vel de die. artem
suam exercuit. et sic causam prestitit lasciuie ali-
cuius qui ut politior appareat. radi vult in mane
festi quando qz. quod mortale videtur. ¶ Si ferra-
tores animalium talibus diebus laborauerunt
quia non licet nisi urgente magna necessitate eo-
rum quibus seruiunt. ¶ Si sartor vel futor vesti-
mentorum. quia promisit quod implere non po-
test sine festi violacione. ut promissa seruaret la-
borauit in nocte vel die festi vel alios fecit laborare
quia peccauit promittendo tali intentione. et pl9
peccauit seruando taliter promissa. ¶ Item si in
mane festi totaliter se occupauit in induendo no-
uas vestes. dimittendo missam. vel predicacionem
propter hoc. ¶ Si molendinarius moluerit
quia non debet. ¶ Si lanifex lauit lanam prope fe-
stum ex cupiditate prouidens. ut in die festo illam
extendat ad solem. quia non licet. ¶ Si extendit
pannos in die festo in tiratorijs. quia non licet.
¶ Si tinctorijs lane et pannonum diebus festiuis ma-
xime in tinctoria granati laborauerunt. qz non licet

nisi timeret piculum magni damni in tali tinda
ra. ¶ Item si tunc studuit inquit potuit audire
missam a dei verbum ut debz. ¶ Item si tunc quatu
potuit preuidit ut festum celebraret et scificaret
bonis opibus ut debet. ¶ Si mercator vel alius
artifex in die vel nocte festi cum suis consocijs a
laboribus aut agricolis fecit rationem: quia
non licet. ¶ Si illis diebus numerauit animalia ab
animalibz: a scripsit in quinceno mercantie. ¶ Si
notarius illis diebus fecit instrumeta aliquoz
contractuum: qz non licet. nisi ex magna necessitate
vel suadente pietate. a pace. a huiusmodi. ¶ Si scri
ptor in festo scripsit pro precioz: quia non licet. nisi
scolaribus tuate suos sermoes aut lectioes anno
tare a similia pua. dumodo tñ sine pñio fiat. Non
etiam licet hijs diebz nimis insistere p̄prie scriptu
re. ¶ Si scolaris in festo. neglecta missa a alijs
dimis actibus. disputaciones suas ordinauit. aut
excutit in mane solemnis diez: qz non licet. ¶ Si
consiliarius se aggregat consilio in mane diei fe
sti. omissa missa: quia non licet. nisi fieret ex mag
necessitate. aut pietate. ¶ Si in die festo conduxit
oparios. faciendo pactum cu eis: quia non licet. vel
si distulit soluere salariu vel mercede oparijs qz
non debet seruare soluconem vsqz ad die festu. s̄
ate vel post cu indiguerit prestare. Cū leuitici. 19.
scriptum est. non morabitur opus mercenarij

tui apud te vsq; mane ¶ Si in die festo suos
debitores requisit. vel debita exegit. quia non li
cet. ¶ Si sciēter sibi parat occasionem laboran
di in die festo: quia non licet. ¶ Si in die festo fe
cit sarta. coronas aut similes vanitates. quia nō
licet. ¶ Si vacauit piscacōni. venacōni. aucupacō
ni. aut alijs similibus. ¶ Si in ecclesia loquēdo
alium strepitum faciēdo intrupit siue impediuit
diuinum officium siue dei verbum. ¶ Si mulier in
ecclesia velatum caput non habuit. quia tenetur
¶ Si non orauit mente attēta. quia ad hoc cona
ri debet. ut i festis ad minus mēs a terrenis sepa
rata oracōnis tpe. libē deum oret. ¶ Si diuino of
ficio dum potuit non interfuit. et si diuinū officiu
deuote et attente non audiuit cum reuerētia. et ho
nore. Si stando ad officium magis delectatus est
voce cantancium vel organorum sono. q̄ verbis
et meditacōibus sacris. ¶ Si diebus festiuis ve
bum dei. vel diuina officia cum tedio audiuit et
non libenter interfuit: quia modicam sibi pro
fuit. Tenet enim quilibet cristianus missam i
tegram audire attēto et deuoto corde. et cum euā
gelium legitur: pedester stare et aduertere. et cū
ihesu nomen nominatur: genua flectere. seu incli
nare. ¶ Si vidua tamquam desperata ex
morte sui viri per annum vel mensem sine missa
i domo redusa permausit: q̄ mortaliter peccauit

¶ Si in die festo retinuit in domo filias nobiles
aut filios vel etiam famulos seu famulas propter
quacumque causam ne missas audierint. quod a mortali
culpa excusari non valent. ¶ Si missam obmisit
ex contemptu vel cupidine lucrandi vel itinerandi
vel causa eundi ad solatia vel conuiuia vel ex negli
gentia. vel ex ignorantia crassa. quod mortali peccauit
tociens quotiens dimisit ex simili causa. ¶ Si pbr
scienter dimisit missam propriam pro pecunia. ex
de ce. mis. c. 2. ¶ Si vero simplex est persona et
ex simplicitate hoc fecit. excusari videtur. ¶ Si
in die festo audiuit missam in aliena parrochia
sine licentia sui pastoris. ¶ Dimittentes autem
missam propter infirmitatem vel ex tali occupatione
quam euitare non possunt neque dimittere. ut serui
re infirmo. excubare in castris. et similia. que ex
iusta causa procedunt excusantur. ¶ Puella etiam
que a parentibus dimittitur videtur excusari non
autem euites ad coreas. vel vidue que manent clausa
in domo de quibus. s. p. l. ab hoc iam dicto. m. 16.

¶ De quarto precepto scilicet. Deas in honore pntes

Quod primo si pntibus non obediunt in licitis
et honestis quantumcumque etiam paruus. quod
mortale est. Secundo tamen si ex negligentia et
in rebus non multum ponderis. ¶ Si non reuerenter
se habuit in alloquendo et assurgendo. sed contendit
et locutus est dure cum eis. vel prouocauit eos

ad iram. vel non supportauit eis. ¶ Si non imple-
uit legata facta ab eis. et precipue ad pias cau-
sas. sed multum distulit propter incommoditatem
cum tamen posset: quod mortale est. ¶ Si tempore
senectutis. vel infirmitatis eorum. aut alijs ma-
gnis necessitatibus non prouidit eis cum potuisset
quod mortale est. ¶ Si in tractandis eorum ne-
gocijs non fuit fidelis. ¶ Si dixit parentibus ver-
ba contumeliosa vel opprobriosa: quod est mor-
tale. ¶ Si blasphemauit eos viuos aut defunctos
quod est mortale. ¶ Si verberauit eos etiam le-
uiter aut derisit: quod est similiter mortale et gra-
ue. ¶ Si propter auaritiam. aut libertatem vel in-
firmitatem eorum. aut senectutem. vel aliam quam-
cumque causam desiderauit eorum mortem. ¶ Si post mortem
eorum non fuit memor animarum eorum. ¶ Si patri spiritali. scilicet pa-
stori. vel superiori suo. aut cum baptizanti. vel ad bap-
tizandum tenenti. vel eius confessionem audienti
vel aliquod simile facienti. non exhibuit debitum
honorem: vel si ei non obediuit in rebus spiritua-
libus. vel si aliquem ex eis blasphemauit aut de-
risit. aut de ipso murmurauit. ¶ Si patribus terna-
libus ut sunt domini et superiores seculares et eorum
officialibus non obediuit in temporalibus rei publice
¶ De gubernatione patrum quo ad filios et familiam
¶ Si patres non prouiderint magnis necessitatibus videlicet
et restituerint filiorum et uxoris seu suorum cum possent. h

ex auaritia ⁊ cupiditate obmittunt: qđ mortale
est. ¶ Si ppter auaritiam vel crudelitatem filios
suos etiā illegitimos misit ad hospitale. vel suos
qui bene sibi seruiūt: qđ etiā mortale est. ¶ Si non
adhibuit diligentiam ad hoc ut fierent boni et
mādata dei ⁊ ecclie obseruarent. viz de cōfessione
cōmunionē. ⁊ audicōne misse. de honestate vite
⁊ huiusmōi. In quibz pntes maxime laboraē ⁊ i
sistere debent. cū filij adhuc sunt in iuuenili etate
et tenera. in qua flexibiles docibiles et corrigibi
les sunt ⁊ hoc tam doctrina verborum q̄ exēplo
operum ⁊ discipline correctione. Et si i hoc notabi
lem cōmiserint negligentiam. nō curando vel ne
gligendo talia: mortali ter peccant. Alias vero veni
aliter. ¶ Si vxori verba contumeliosa dixit. scz
vocando scortū. vel hmōi. vel verberādo aspe sine
causa racōnabili. qđ mortale est. Potest tñ vir
mulieri bene satis dure ⁊ aspere loqui. si viderit
expedire. ¶ Si vxor contēdit cum viro illicite no
lens obedire. ⁊ ex hoc prouocans eū ad blasphe
mandum deum vel sanctos. vel ad aliud magnū
incōueniens: mortale est. qz occasionē dedit ad
huiusmōi. ¶ Si vir pmittit vxorē plurimas vai
tates facere que prouocant ad lasciuā ut ōrtus
fatuos. aut tripudiatos cantus. facē. vel similia
quod mortale vidz. Si vero non fit multus excessus
videtur veniale. ¶ Mater que mittit filias ad

coreas et alias vanitates. et non mittit vel ducit
eas ad missam audiendam. vel confessionem facien-
dam. aut communionem recipiendum et homini non videtur
excusari posse a mortali. ¶ Si nimis dure vel ni-
mis remisse se habuit in gubernatione familie in
quo omnes quasi delinquant. etiam perfecti comu-
niter venialiter di. 26. qualis.

¶ De quinto precepto. Non occides.

.1A.

S occidit extra ordinem iuris aliquem volun-
tarie vel preter intentionem a casu. dā-
do operam rei illicite. ut in ludo nocivo. s.
ad projectionem saxorum vel simile. seu etiam rei licite
si non adhibendo debitam diligentiam. ut precipiendo
regulas de tacto incircumspecte quod mortale est
et casus reservatus episcopis. ¶ Item si ex necessitate
evitabili. l. etiam inevitabili ad quam devenit ex cul-
pa ut quod adulter deprehensus a viro adultere. ut eva-
deret mortem. occidit ipsum virum adultere. ¶ Item semper
interrogandum est de causa homicidii. ¶ Si iudex
occidit. vel ad occidendum iudicat aliquem inno-
centem secundum iura. vel nocentem. sed preter ordi-
nem iuris. vel secundum processum ordinatum. si non
habens legitimum dominium. vel habens potestatem si
non ex iusticia primo ex vindicta vel avaritia
vel crudelitate. quod mortale est et casus episco-
palis excepto ultimo puncto mortis. ¶ Si mulier
gravidam procuravit sibi abortum per medicinas. l.

labores. vel alium modū. etiā si nō sequat effectus
quod mortale est in ea. et i quo cūq; ad hoc consule
te et cooperante. nō tamē est casus ep̄alis. ¶ Si ve
ro sequatur effectus et puerperū erat formatum
homicidiū in ea est. et etiā in cooperāte et consulete
in hoc. et est ep̄alis casus. et alicubi per consuetudo
nes sinodales est excoīcatō. ¶ Si mulier occidit
filium suū sponte ad occultādū crimē suū: grūissi
mum. et graui⁹ si puer adhuc nō sit baptisatus
¶ Si pater filium. vel frater fr̄em. vel vir uxorem
ppter adulterium. si vxor virum ppter odiū vel
amorem alterius. vel si filius p̄rem aut m̄rem ex
ira vel auaritia occiderit: qd̄ graui⁹ est et
dignum magna pena. et casus Ep̄o tm̄ reseruatus
Et nota qd̄ cōiter ep̄i solent mittere p̄ caū homi
cidij illos qui ire p̄nt ad p̄narios curie ad ter
rorem aliorū. tm̄ si volunt: possunt absolue per se
ip̄os aut suos p̄narios. ¶ Si mater vel nutrix
suffocat filium quē tenet iuxta se in lecto inadū
tenter opprimens eū: qd̄ mortale est ppter negli
gentiam et casus Ep̄o reseruatus. ¶ Si grauida
mulier preter intencōnem seu propositū abortum
facit. si comississet in hoc nōbilem negligentiam.
ut quia nimis saltauit. vel quia nimis inordinate
laborauit. vel propter inordinate lasciuas: nō
esset absq; mōrli. ¶ Item in viro vel alio p̄ciēte
eam. vnde hoc sequatur. ¶ Secus si nō est i culpa

¶ Si quis mutilat membrum alicui⁹ vel āpūtat
aut alias inuāle reddit. extra ordinem iuris. vel
vūlnerat. aut alias percūit aliquem ex iniuriāz
mortaliter peccat. **¶** Idem si iniuste incarcerat vel te
net per violentiam quēq̄. ne libere possit abire si
hoc faceret ad punctum. impediendo malum ei⁹
propositum quod in eo considerat. **¶** Si vero aliter
fecerit. a in clericum. etiā solū primā tonsuram
habentem. exēcatus est **¶** Si quis alicuius mor
tui corpus exhumauerit. a i frustra conciderit ad
coquendum. a ossa a carnibus euellēdum. ut ea
ad ptes alias deferat sepelienda. etiā si mortu
us ille ibidem elegisset sepulturā. exēcatus est. et
absolutio illius tantū pape ēseruata. ut in c̄xua.
Bonifa. viij. **¶** Si quis verbo. s. mandando. per
suadendo. ratificando. incitando. coopatur ad ali
qd̄ predictorum in mortem vel aliquā lesionē cor
poralem. mortaliter peccat. etiā si nō sequatur ef
fectus. **¶** Si vero sequitur effectus. grauius peccat
¶ Et si percussus vel incarceratus a hmōi. esset cleri
cus vel religiosus. in quolibet p̄dictorum casuum
percutiens vel inducens esset excomunicatus. nisi
esset prelatus qui hoc faceret ad corrigendum.
¶ Et vbi in predictis scilicet mandato vel consilio
cooperatione. vel facto esset enormis iniuria de
rico facta. non posset perpetrans absolui c̄tra se
dem aplicam vel legatum eius aut sumū priariū

Secus si non esset enormis. de hmōi habes diffi-
se in. 2. parte **Sūme. t. 1. c. 1.** ¶ **Si** quis interfici fe-
cit vel mandauit aliquē xpianū p assessinos. etiā
si nō sequitur effectus: est exccatus. ⁊ deposit⁹ ab
omni gradu ordine ⁊ dignitate seculari ⁊ ecclīasti-
ca. ⁊ similiter receptor vel defensor hmōi assessio-
rum. ex de homicidijs ne p huām li. vi. Dicunt autē
assessini hēti. qd etiā vide in. 2. pte sūme t. 1.
¶ **Si** quis desiderat mortē alterius deliberata rōe
in malū ei⁹. siue ex odio vel inuidia vel auaritia
vel ut habeat bona ei⁹. vel ex luxuria ut aliā acci-
piat. vel ex supbia ut succedat in placōez. vel ex
accidia. ne habeat laborē gubnandi eū. vel ut ma-
gis sit liber. ne habeat corripientē. In quolibz ho-
rū omittitur mōle pccm. **Secus** aut si hoc deside-
rat ne ille amplius dū offendēt. vel ne peior effi-
ceretur. aut ne bonis viris ā ecclīe dei nocēt. sicut
tirāni. ¶ **Sed** ⁊ si q̄s ex impatientia et ira seipfū
inuriōse percutit: peccat mortaliter. Et si ē cleric⁹
est exccatus. **Secus** si ex zelo deuotionis. vel ad
reprimendas tēptacōnes. non tñ ex hoc licz ab-
scindere membrū aliqd. quia hoc faciēdo peccaret
mortaliter. et esset irregularis. Et si clericus. est
exccommunicatus ē. ¶ **Si** occidisset vel vulnerasset i
loco sacro. esset sacrilegiū et ecclīa violata. ¶ **Si**
per violentiam. etiā si eēt officialis. malefactōēs
vel debitores eduxit de loco sacro. vel fecit capere

absq; speciali mandato superiorū. peccauit mortalit̄
¶ Si fecit torneamentum vel fieri fecit. vel aliud
spectaculum. vbi sit piculū vite. peccauit mortalit̄
¶ Si testificatus est iniuste vel false cōtra aliquē
qđ est mortale. ¶ Si libera cōem alic⁹ cōdepnna
tū impedit. vel de morte euadentem. cepit ⁊ re
dūxit. ¶ Si neglexit a morte aliquem liberaē cū
posset. ¶ Si iadū lapidis vel baliste ⁊ huiusmōi
confuluūt vel fecit. ex quo mors secuta est. ¶ Si
suasit alicui ciuitatem aut castra capere. aut alit̄
guerram facere. ⁊ inde mors secuta est. ¶ Si vene
num mulieri pregnāti vel alteri dedit. vel si viro
vel mulieri ob amorem aliquid ad manducandū
dedit ex quo mors secuta est. ¶ Si tempore famis
proximos suos occidit. eis victualia denegando
⁊ occultando. cū habet supflua. vel alio tpe posi
tos in nēcitate extrema ¶ Si detinuit p̄ciū paupe
rum psonarum. videndo eas positas in extremo
¶ Si seduxit aliquem ad p̄c̄m mortale faciendū
per se vel per alium pro se vel pro aliō. ¶ Si ma
lo exemplo aīas occidit verbis sc; gestib; . et va
nitatibus et huiusmodi. *¶ cum* 18.

¶ De sexto precepto scilicet Non mechaberis /

SCias primo qđ Luxuria que committit̄
extra mīmōm̄ semp facit mortalit̄ pec
catum. in omnibus sp̄ib; suis. que hic
oēs ponuntur. ⁊ ergo distincte oportet confiteri

et interrogari. si ex se confitens non dicit. **N**ullo modo tñ de oibus hijs est interrogandū. ne quis discat pccm quod p̄us nesciuit. Sed prout conuenit p̄sonis que confitentur. Et cum hētur aliq̄ spēs specialiter tñ vltimaz nō est sēp vltra descēdendum ad omēs circūstantias p̄ticulares non nccārias. Et ideo caute et honesto mō interrogā dum est de hmōi pccō. ¶ **P**rimo igit si cognouit solutus solutam: qđ fornicacō dicit̄. et interrogandū est. si fuit mētrix. vel serua sua vel vidua et si eam ad hoc induxit. ¶ **S**i tenuit cōcubinam et quāto tpe: quia vltra fornicacōem est ibi scandalū primorum. quia publicā facit fornicacōem. ¶ **S**i virginem defloāuit ex m̄rimoniū. quod dicit̄ stuprum: et si seduxit eam. p̄mittēdo eā velle ducere in vxorem. cogendus est in foro conscie. vel ducere eam. vel dotaē si pōt. Inuriatus est etiā p̄ntibus illius in hoc. si nesciuerunt. ¶ **S**i cognouit vxorem alterius. vel ipse vxoratus cognouit solutam: quod adulterium dicit̄ et ē duplex adulterium si vsq; sit i m̄rimonio legitimo constitut⁹. ¶ **S**i intulit violentiam alicui. qđ dicitur rapt⁹. et si etiam cōn volūtate parentū suorū hoc facit ḡuius peccat. si fuerit talis rapta nupta. vel virgo vel monialis. adhuc ḡuius. ¶ **S**i cognouit cōsanguineam suā. vel vxoris sue vsq; ad quātū gradum cōsanguinitatis vel affinitatis inclusue

quod dicitur incestus. **I**dem de muliere. q̄ simili mō
pmitūt se cognoscī a consaguīneo viri sui. **I**dem
Si pater cognouit filiā adoptiua. aut filiā adop
tīue filie. aut vxorem vel filiā filij adoptiui. **A**ut
etiā si filius adoptiuis cognouit filiā naturalē
aut vxorem adoptantis. que omnia faciūt incestū
Si cognouit filiam suā scienter. quia tūc vl
tra incestum quē commisit. non potest amplius a
mīe debitum petere. **S**i cognouit monialē. vel
hūtem professionem castitatis. scelus opatus ē
a dicitur sacrilegiū. **I**dem si mulier cum clerico i sa
cris ordinibus cōstituto. vel religioso. p̄lato ordi
nato a h̄mōi. **S**i coguit om̄em. vel quā tenu
it ad baptismū. s. filiā suā spūalem. et d̄r ince
stus. vel sacrilegiū. **I**dem de muliere cū cōp̄e. vel
filio spūali a hūismōi. **S**i susceptus cognouit
filiam suscipientis. vel vxorem eiusdem. etiā ince
stum commisit. **S**imiliter fit de cōfirmacione. **S**i
p̄ semetipsum vigilans voluntarie se polluit. vel
manibus proprijs. vel alijs modis. quod d̄r mol
licies. **S**i masculus operatus est turpitudinem
cū masculo. vel femina cū feia. vel vir cū muliere
extra vas debitū qd̄ dicitur Sodomiticū a ē gūissi
mū oīm. **S**i cū brutis opat̄ ē nephas. a cū qb̄
qd̄ dicitur bestialitas. **S**i dieb; festiuis aliquod
horū opatus est. quia magis ḡue. **E**t s̄m aliquos
huiusmōi circumstācias necē ē cōfiteri. q̄ mutāt

speciem peccati. qz si in ecclia vel loco sacro aliqd
horum comisit: vltra hoc quod fecit. operatus e
etia sacrilegiu. a ob hoc gñi9 peccm ¶ De peccatis
que comituntur in coniugio a actib; inhonestis
vel tactib; a osculis aut verbis a huiusmōi dicit
infra c. de Lururia. *una* 191

¶ De vij. precepto vij. Non furtum facies.

Quod primo de vsurpatione rei aliene que
in hoc prohibetur precepto. Nota qz in
omnib; infrascriptis spibus est peccm
mortale. et tenetur ad restitutionem ei a quo est
recepta res. qz si ille non inuenitur vel ignoratur
paupibus erogetur. Et nota qz nō solum q acci
pit. sed heredes etia eius tenetur. si tñ ad eos de
bonis illis puentum sit. ¶ Si abstulit re alienaz
occulte inuito dñoz: non solum ab extraneoz: sed
etiam filius a pntib; vroz a viro. seruus a dño
discipulus a mgro. socius a socio. consanguine9
a cōsanguineo. quia semp furtum est. Et si fuerit
notabile aliqd damnū mōle est. a tenetur ad re
stitutionem. Secus si quid minimū. ut fructus et
huiusmōi. ¶ Si furatus est oues. agnos. oua a
pulos. aut columbas. aut fructus agrorū. ¶ Si
arando. vel alias culcānando furatus est alienam
terram: quia tenet ad restitutionem totius damni
¶ Si furantē dedit consiliū. aut modū furādi. aut
aliquod auxiliū: qz tenetur insolidū. si pbabiliē

creditur ex suo consilio homini damnum fuisse se-
cutū. ¶ Si vidit fieri furtum. et dolose zelauit:
quia tenetur ad restituconem. si ex officio habe-
bat impedire. ¶ Si interrogatus de furto ei
noto. tacuit: quia tenetur manifestare. ¶ Si sc̄
enter enit rem suatam. q̄ tenetur restituē. ¶ Si
comedit. aut bibit. aut induit de rebus furatis:
quia tenetur de omnibus que sic consumpsit. nisi
egerit causam spoliatorum. monendo. et inducēdo
furem. et raptorē ad debitam restituconem. ¶ Si
vixit p̄ annum vixit de rebus. quas vir eius fura-
tus est: quia potius deberet. viuere de elemosinis.
¶ Si furatus est aliquid vsurario. vel alteri. ut
inde faciat elemosinam. pro aia illius: quia non
sunt faciēda mala. ut veniant bona. ¶ De frau-
ducentia
¶ Rem sibi mutuam retinuit frau-
dulenter. vel aliter rem alteri ad man⁹ suas rei-
entem non restituit. nisi ille de suo habet tantū de
certitudinaliter. quod non vellet restituere. ¶ Si
inuenta. que non habentur p̄ derelicto. non resti-
tuit. sed ad sibi retinendum accepit. Sed inquisi-
cione facta. si non reperitur. debet paup̄ibus daē
daretur. ¶ De thesauris inuentis multum sta-
tur consuetudini. ¶ Si re pignerata vsus est
ad vsum consumentem. ad sui vtilitatem. contra
volūtatē dñi illius rei: quia tenetur de consūptis

Idem si sua culpa alias quouismodo pignus dete-
rioratum est. ¶ Si re comodata vsus est ad aliu
vsu q̄ fuit comodata: vel si re deposita sine licē-
tia deponentis vsus est: nisi p̄sumat dñm rei esse
contentum. q̄ tenetur de deterioracōne illius rei
¶ Si religiosus de rebus monasterij siue licētia
superioris habita vel presumpta aliquid accepit
¶ Idem si aliqd̄ recepit vel retinet occulte p̄ se. qd̄
mortale est a p̄prietariū. ¶ Si prelati expendit
in turpes vsus bona ecclie deputata ipsius repa-
cōni. vel paupibus. vel bona monasterij ¶ Si rece-
pit a religiosis aliquid sine causa racōnabili. sc̄z
pro turpitudine vel ludi adquisicōne. vel causa
amicicie a p̄ntele sine aliqua indigētia: q̄ tenet̄
ad restitucōnem. ¶ De fraudulētia etiā nota q̄
fit in substātia rei. vendēdo vnā rē p̄ alia. v̄z si vi-
nū limphatum p̄ puro vendidit. vel carnes pe-
cudinas pro castratis. aut cerā a alia aromata
non pura s̄ mixta alijs rebus. a hmōi. vel in q̄li-
tate: ut rem prauā p̄ bona. ut p̄nū. ferrū. coreū
aromata. animalia. fructus a hmōi defediosa a
s̄ ea vendit pro bonis. vel in quantitate dando
mensuras diminutas et pondera. ut. xi. vntias
p̄ libra a hmōi. In h̄is si notabilis d̄ap̄mificat
p̄imum: peccat mōr̄ liter et tenetur ad restitucō-
nem. si parum nec plus intēdes. venialiter a pau-
pibus eroget. ¶ Si vendidit rem aliquā multo

maiori pretio q̄ valeat sc̄dm̄ comunē estimacio
nem illius temporis aduertēter. peccat mōrlit̄. et
tenetur ad restitucōnem si prim⁹ notabiliter le
ditur. **Secus** si parū. **Item** si emat mōri pretio q̄
valeat. ⁊ hoc si veniat ex ignorātia vel impericia
venditoris. ¶ **Si** fraudauit iustas gabellas
⁊ pedagia. quia tenetur cōitati restituere. etiam si
multum vel parum fraudauit. **Si** etiam multū de
fraudaui mortaliter peccauit. ¶ **Si** emendo aut
vendendo causa fraudis mentitus est. q̄ quoties
hoc facit scienter. tōciens peccat mōrliter. ⁊ tenet̄
ad restitucōnem. ¶ **Si** ouenit cum mercatoribus
vt ipse solus venderet pre omnibz. q̄ illicitū pactū
est. ¶ **Si** in ciuitate impetrauit. ut ipsi soli ven
dere liceat. quia sc̄dm̄ leges. debet omni bono suo
spoliari. ⁊ p̄pterea exilio damnari. **Et** hec etiā peā
incumbit cōcedentibz hmōi licentiā. **Qui** qui gra
uant subditos in collectis vel exactionibz iniustis
q̄ tenentur ad restitucōez. **Qui** distribuunt pre
stancias. sc̄iēter aliquem grauantes cōtra debi
tum tenentur de damnis.

De rapina.

Si rapuit rem alterius violenter. q̄ mōrle est ⁊
vltra hoc tenetur ad restitucōez. ¶ **Si** rē raptā ini
que celauit. q̄ tenetur ad restitucōez insolidū si ex
hoc impedita fuit restitucō. ¶ **Si** fuerit pirata. i.
predās p̄ mare quoscūq; idēter. q̄ vltra p̄c̄m
⁊ restitucōem est ex̄catus ex̄cācōe papali. **Secus**

tamē est de illis q̄ hoc faciūt cōn certos aliquos
cū quib; habēt bellū. ¶ Si dep̄dauit romipetas
euntes ⁊ redeūtes ad urbē. vel portātes necēaria
ad vsum Curie. vltra p̄ccm ex̄catus est ex̄cācone
pp̄ali. ¶ Si in bello iniusto dep̄datus est aliquem
vltra mortale p̄ccm ⁊ restitucōnem nō debet ab
solui n̄ firmiter p̄ponat et se disponat amplius
non interesse hm̄oi. vel alio bello iniusto. ¶ Si in
bello iusto abstulit aliquid ab amicis. sicut q̄nq;
faciunt stipendiarij. vel etiā si abstulit aliqd ab
eccl̄ijs inimicorum. q̄ tenetur ad restitucōz. ¶ Nō
q̄ omnes dantes consiliū ad aggrediendū v el
sumēdum aliqd bellū iniustū. sine quorū cōsilio
nō fuisset factum. vel nō poterat fieri. tenētur in
solidum de oibus damnis inde secutis. ¶ Si par
ticipauit in crimine rapine vel furti vel alterius
iniuste damnacōnis. in āquo infra scriptorū mo
dorum. qui in h̄is continētur versib;. Iussio con
siliū cōsensu. palpo r̄curfus. Participās mu
tus. nō ostans. nō manifestās. Tenet in solidū
de omni damno inde secuto. quousq; illi q̄ passus
est sit satisfactum. Intellige tñ Iussione vel con
silio vel consensu coopacōnis. vel palpo ⁊ adula
tione. vel recurfu ⁊ receptacōe latronū vel rerum
ablatarum. taliter qd sine hoc nō fuiss; scā rapiā
vel damnum. alias non tenētur. n̄ q̄ tū puenisset
ad eum de re rapta. vel de quanto damnū fecisset

cum suis vel quanto plus fuisset factum propter
aliquod predictorum ab eo factorum. **Quantum**
ad secundum versum nota. qd non obstant. non ma-
nifestans. a mutus tenetur qm est officialis et po-
test impedire damnum. et non facit: alias enim
non tenetur. **Quantum** vero ad participationem.
Istud potest fieri multipliciter. **1°** uno modo per raptum
cum alijs ad rapiendum. a tunc tenetur ad illud qd
recepit vel dammificauit. si tamen non fuit in cau-
sa principali. vel quasi. **2°** Secundo modo recipiendo
per viam domi de rapina. a de illo tenetur. **3°** Ter-
cio per consumptionem rapine in victu a vestitu
a huiusmodi. sicut famulus raptoris. a vsurarij
que omnia habet de rapina a vsura. a tenetur de
illo quod consumit. **Q**uid autem debeat talis facere
vide in summa. **4°** Quarto modo per dotacionem. ut
videlicet maritus qui sciebat socerum suum non ha-
bere nisi bona rapta vel de vsura. qd non potest reci-
pere dotem ab illo. **S**i recepit: tenetur ad resti-
tucionem. **F**ilia autem cum remanet. vidua te-
netur restituere dotem. quia de alieno est. **S**i ve-
ro nesciebat maritus socerum suum esse talem.
tunc diuersa est opinio doctorum. vtrum possit
tenere maritus si filia vidua tenetur. **5°** Quinto p-
pter empcionem rei rapte. vel furate. et si sciens
hoc fecerit ob sui vtilitatem. vltra mortale pecca-
tum. tenetur restituere. si inuenire poterit dominum rei

si vero non inuenire poterit: pauperibus erogabit
vel precium eius. etiam si iam consumpsit. **Si** i gno
ranter. siue ignorantia iuris siue facti: a peccato
potest excusari. quoniam tamen scit: tenet restituere si non
dum distraxit: etiam pretio petito a domino rei. **Sed** repe
tat a venditore si potest. **Idem** de omnibus que successorie
emerent homini rem. nisi prius distraxerint illam
quia si bona fide externus distraxerit vendendo: non
tenetur ipse. sed emens. **De** hijs vide plenius in
Suma secunda parte tit. **¶** **I**ntrogandum est ergo
de predictis noue modis dictorum rerum singula
riter. **Et** primo. si iussit fieri rapinam. aut si eius
noie facta est: mortaliter peccauit et tenetur isoli
dum. si aliter quam ex eius mandato facta non fuisset
alias tenetur pro quanto. ut superius. **¶** **S**i raptori consi
lium dedit ad rapiendum: quod tenetur insolidum si
ex suo consilio factum sit. **Si** consensit rapine coope
rando: tenetur similiter insolidum. eodem modo. **¶** **S**i
adulatus est raptori quasi strenuo et benefactenti
tenetur insolidum si ex hoc damnum secutum est
¶ **S**i raptorem vel rem raptam recepit. vel iniqui
celauit: quia tenetur insolidum. si ex hoc damnum
secutum est. vel impedita fuit restitutio. **¶** **S**i vidit
rapinam fieri et non obstitit. cum possit: vel si celauit
et non manifestauit: quia si officialis erat: tenet
ad restitutionem. alias non. **¶** **S**i procurauit cum
alijs ad rapiendum: quia tenetur insolidum. si ex

eius sequela vel fauore raptores hoc fecerunt. si
autem sine ipso fecissent: tenetur de quanto puenit
ad eum. vel de eo quod ipse damificauit. ¶ Si cepit
per viam domi de rapina. quia ad illud tenetur
quod recepit. ¶ Si in vidu a vestitu consumpsit
de rebus rapine: quia tenetur ad illud quod consumpsit
nisi talia recipet in agendo causam spoliatorum
monendo a inducendo raptorem. ac. ¶ Si dotem
recepit a raptoze vel usurario: quia tenetur ut su-
pra declaratum est. ¶ Si scienter emit de rebus
raptis vel fuatis: quia restituere tenetur. Si autem
ignoranter. non tenetur nisi ad suam noticiam pue-
nerit. quod res rapta fuit. ut supra. ¶ Si quis impedi-
uit alios iniuste. a consecucione alicuius beneficii vel
officii ecclesiastici vel secularis. vbi iam erat acqui-
situm ius. tenetur ad restitutionem talis dampni
¶ Si autem nondum erat sibi ius acquisitum. sed erat
in via ut acquireretur: tenetur ad arbitrium boni
virii quantum potest illud dampnum in illo dubio estima-
ri. Similiter qui iniuste deicit ab obtento. vel pro-
curat alios eici. Secus autem. cum iuste procedit
¶ Qui infert damnum. quod in specie restitui non
potest ut mutilatio membri. vel si simile. ut manum
amputando. cum qua ille se nutriendo scribebat
vel virginitatem puelle auferendo. precipue per
violentiam vel seductionem. vel etiam mortem a-
licui inferendo qui suo labore se et familiam suam

nutriebat. aut sciens dando vel vendendo equum
claudicantem vel alias nocuum. aut etiam aliud
animal ad vecturam vel alium usum. et non emptori in
dicando illud nocuum. unde sibi postea aliud
sequitur damnum et homini: tenetur satisfacere de
homini ad arbitrium boni viri. ¶ Si mulier suppo
suit sibi partum alienum. vel concepit per adulterium
nesciente viro: tenetur viro de omnibus expensis
factis filio putativo. et consanguineis id est filiis
vel alijs heredibus. per hijs que puenerunt ad
eum non tamen tenetur illa mulier manifesta scilicet
cum periculo vite sue. § quid agendum sit vide in
Summa scda parte. ¶ Si fuerit officialis alicuius
civitatis vel civitatis aut domini. puta camerarius
thesaurarius. aut notarius. vel similis. vel aliud
officium habens. per quo est sufficienter salariatus
nec contentus illo salario: a personis in quibus
suum exequitur officium. exigit vel extorquet aliquid
ultra suum salarium prefatum: non puto quod excuset
eum consuetudo. sicut nec rapina. propterea enim sta
tuuntur salaria. ne talis ultra hec aliquid petat
unde et peccat talis. et debet pauperibus erogare
quod ideo dico. quia difficile est semper illud reddere
illis a quibus recipit. maxime cum modicum fuerit
et persona inveniri non potest unde illud receptum
est. vel nescitur. ¶ Si cum pecunijs quas habet
civitas in deposito negociatur. et si quidem cum eis

lucreretur per contractus usurarios: tenetur restituere
ei a quo accepit. **S**i per contractum licitum videtur tene-
ri saltem pro parte citati. vel pauperibus erogare
partem. ¶ **S**i usurpauit sibi bona iuratis aut iu-
ra procuratoris. aduocatoris. et hominum: quia ultra
mortale tenetur restituere. ¶ **S**i rapuit aut pro se
impetrauit aliqua bona cuius spoliatorum vel ex-
pulsorum: tenetur ad restitutionem. ¶ **S**i quis
ingressum in religionem bonam et approbatam edu-
cit vel per violentiam vel per suasionem: ultra peccatum
mortale commissum. et excommunicationem. cum infert vio-
lentiam persone. tenetur illum vel alium reducere
ad religionem in satisfactionem. vel tenere ipsum ingre-
di. si non habet impedimentum. de peccato et remissionem. de eo
Qui autem eum qui intendit ingredi aliquam reli-
gionem. a suo bono proposito euocat. etiam si non
dum ingressus fuerat: eodem modo videtur peccare et pu-
niri debere. ¶ **D**e furto rerum sacrarum quod sacrile-
gium dicitur ¶ **N**on imponitur vel dedit super hoc consilium ¶ **N**on dicitur
ut imponeretur clericis vel personis ecclesiasticis
collekte vel exactiones. non habita licentia a romano
pontifice: **S**i secutus est effectus. ultra mortale et obli-
gationem ad restitutionem: non desistat post amonitionem: et
excoicatur. ¶ **S**i fecerit et si fecerit a desuper consuluit sta-
tuta contra ecclesiarum libertatem. ultra mortale tenetur de damnis
et est excoicatur ipse et scriptores et iudices. Ea tamen vi-
de plenus. s. in v. pte. ¶ **S**i accepit pronatum de

nouo alicuius vacantis eccie vel monasterij vel
locorū piorum vel bona ipōrū locorū vacan tū. de
hoc vide. s. in prima pte. ¶ Si vsurpauit bona
hospitalem vel alioꝝ piorū locorū. aut bona reli
giosorum aut pauperū. aut rem eccie aut bō ca
pituli aut collegij. ¶ Si abstulit rem sacratam
ut calicem. pamenta. et hmōi. de loco sacro. & de
eccia aut rem sacram de loco nō sacro ā rem non
sacram de loco sacro. ¶ Si emit aliqd de pecunia
eccie. qz talis possessio eccie est. ¶ Si effregit lo
cum sacrum vel locū religiosorū. ut portas eccie
vel portas conuentus aut monasterij. qz vltra
peccatum et obligacōem ad satisfaciendū de iniu
ria et de damnoz est exccatus. si tñ hoc fecit iniu
riose & violenter. ante denūciacōnem. pōt absol
ui a diocesano. de post vero a solo pp̄a seu summo
pniario. Idem iudiciū est si incendiū fecit stu
diōse & iniuriose in predictis locis. Incendiarij
autem alioꝝ locorum de iure cōi non sunt exccati
In aliquibus tñ locis p sinodales constitucōes
sūt exccicati. ¶ Si legata facta ecciis et alijs pñs
locis aut paupib⁹ non solū integre nō soluit. s;
etiā solucōez differt. qz peccat mōrliter n̄ legiti
mo impedimēto impediatur. In aliquibus vero
locis est exccicatus p sinodalia statuta. ¶ Si nō
dedit laycus decimas suas q̄s tenetur. et solutio
nem faciat ut consuetū est et specialit̄ ecciasticis

personis. & ultra pecuniam tenetur ad restitutionem.
Si mutuauit pecuniam numeratam. **De usura**
vel aliquid eorum que usu consumuntur ut frumentum
vinum. oleum et homini. cum intentione aliquid recipi
endi ultra suum capitale. mortale est. et illud quod
ultra recepit. tenetur restituere. **¶** Si mutuauit
supra pignus aliquid. rei mobilis. vel rei immobili-
lis. ut super vestes. vel equum et homini. aut super do-
mum aut agrum vel simile. et interim accipit usum
pigneris illius. donec reaccipiat pecuniam suam. &
quia usura est. Excipitur tamen casus. scilicet. **C**um gener ac-
cipit possessionem in pignus a socero suo quo-
usque ille donauerit sibi dotem. et si ipse gener su-
stinet onera matrimonii. et nutriat uxorem. **¶** Si
deposuit pecuniam penes mercatorem vel artificem.
cum intentione recipiendi aliquid utilitatis. licet
non faciat pactum super hoc. sed ponit in discre-
tione eius. volens in omni casu capitale suum saluum
esse. quia usura est. **S**ed si vult participare tam de
damno quam etiam de lucro. sic licet etiam cum pacto
Et in hoc quibusque solent offendere mulieres de do-
tibus suis. **E**t dicuntur deposita vulgariter si usura
est. **¶** Si quis propter pecuniam mutuata alicui
petit et sperat principaliter ab eo aliquid obsequium
vel utilitatem. que pretio possit estimari. ut opera
broum vel persone. ad colendum terram vel
aliud. vel mutuacionem sui iumentum. vel cuiuscumque

rei vel aliqđ remūm ut molat in molēdimis suis
vel ut procuret sibi beneficium vel officiū ecclīasti-
cū vel seculare. Vel ut det sibi pp̄ hoc plus defru-
ctibz t̄re eius quā colit. vsura ē. Et si pp̄ter hoc nō
ab eo cui mutauit. sed ab alio. ut dñi vel cōita-
tis recepit vtilitatem exiñ. illud debet paupibus
dare. ¶ Si veniente termino noluit prolongacōez
eius cōcedē nisi daret sibi aq̄uid. quia vsura est
¶ Si in fraudem vsure p̄stitit decem brachia vel
vlnas panni vnus. ut reciperet decem vlnas pā-
ni alterius. quia vsura est. ¶ Si recepit ab
vsurario aliq̄ dona. quia tenet restituere non illi
sed illis a quibus ipse vsurari⁹ recepat si sua sba
tota fuerat de vsura. ¶ Si credidit pecuniā pro
simili pecuniā. vel rem p̄ simili re. estimando pl⁹
valē h̄mōi. tpe restitutionis. vsura est si fecit cū
illa intentione ut reciperet illam melioracōz. ¶ Si
mutauit pecuniā. recepturus in certo termino
alterius generis monetā. aut aliā rem. que plus
valeat. aut in alio loco vbi plus valeat. quia ta-
netur si hac intentione fecit. ¶ Si mutauit
nauiganti vel eunti ad nundinas. cum pacto re-
cipiendi aliquid vltra sortem. ex eo qđ suscipit in
se piculū pecuniāz et mercūm. ex de vsu. nauigā-
ti quis enī in se suscipit piculum. n̄lomin⁹ tamē
contractus ille non est licitus. ¶ Si dedit granū
vetus ut postea recipiat nouum. qđ vsura est. si

tamen consideravit in hoc melioratione. qua propter
hoc fecerit. ex. e. quo. s. consiliat. a. c. In civitate
¶ Si notarius rogatus scripsit contractum usura-
rium: quia ultra peccatum mortale tenet in solidum
et similiter si fuit testis in tali contractu. **¶** Si fuit
causa vel mediator et exhortator inter mutuantem
ad usuram et recipientem: quia moraliter peccat
et ad restitutionem tenetur. **¶** Si apposuit penam
contractui prava intentione: quia usura est et
restituere tenetur. **¶** Si tutor vel curator pupil-
lorum. vel procurator aut factor cuiuscumque. pecu-
nia pupilloz vel patroni. dedit ad usuram. etiam in
utilitatem illorum. ultra peccatum mortale commissum
tenetur restituere. In casu tamen quo illi non possint
nolint restituere. illi in quantum habuerint utilitatem. non
ipsi principaliter tenentur. sed non facientibus ipsis
tenetur tutor vel procurator etc. **¶** Si quis accipit
sub mutuo ad usuram. non ad providendum sive
necessitati. sed ut faciat usuram. vel ludat. et alias
male utatur: mortaliter peccat. Idem si inducat alium
ad hoc faciendum quam alias non fecisset. **¶** De cambio
¶ Si fecit cambia et minuta de vno floreno au-
reo supra monetam accipit vel econtra pro cambio
dedit aliquid secundum communem cursum. non est illicitum
¶ Si fecit cambia per litteras realia de loco ad
locum non ficta et inde cepit moderatum lucrum
quia non est illicitum. **¶** Si fecit cambia que

vulgarit̄ dicuntur cambia sicca. aut p̄ venecias
aut ad libras de grossi. & vsura est. q̄ ibi realiter
est mutuum sub spe lucri. **H**ec habundant in flo
rentia. ¶ Si mutuauit cum intentione nihil re
cipiendi si postea debitor dedit ei aliqd. & tenetur
ad restituconem. si probabiliter credit q̄ p̄pter
mutuum acceptū hoc ei dedit. vel creditū vlteri⁹
retinendum. **S**ecus eēt. si ex tenuolētia ei dedit
¶ Si in emptione fructuum terre v̄l aliarū rerū
ex eo q̄ añ per aliquos menses q̄ c̄cipiat hmōi
fructus vel res alias p̄ciū soluit. emit minus
iusto p̄cio p̄pter dilacōem recepōis dictorum
fructuum vel aliarū rerū. **S**ecus si hoc facēt cum
verisimiliter crederet fructus illos aut res alias
etiam posse min⁹ valere tpe recepōis eorūdem
quia ut prius vsurā facēt. **S**i aut̄ non vendidit
plus iusto. & non vult illi qui vendit facē fructū
bonum. sicut ei qui dat sibi pecuniā mutuatā. sic
non est vsura. **S**i vendidit aliquam rem p̄ p̄cio
quod ad p̄ns̄ currebat cum pacto. q̄ si tempore
solucōis valēt plus. etiam vellet illud plus. **S**i
contra si valēt min⁹. non vellet illud min⁹ quia
vsura est. **S**i vero cōtentus sit recipe p̄ciū illud
sive valeat plus sive minus. Et sic ut̄ingat plus
valē. non est vsura. ¶ Si quis emit domum vel
agrum multo min⁹ p̄cio q̄ valeat. cū pacto q̄
venditor recemat eā vel eum cum placuerit pro

eodem precio. et ipse primus emptor interim fructus
illarum rerum percipiat: quod usura palliata est. **¶** Nota
quod usurarius tenetur ad omnia damna. que passi fue-
runt debitoribus propter solutionem usure. **¶** Si eius consi-
lio aliqua civitas a civitate dedit suam pecuniam ad usu-
ram: quod usurarius est. **¶** Et eodem modo si civitas a civitate
aliquam recipit pignus aliquid a eius fructus non computa-
vit in sortibus: extra de usu. **¶** Conquestus. vii. q. i. si est vir
xxx. q. iii. si heres. ff. qd me. ca. l. metus. **¶** Cum ad-
vertendum. **¶** Id est de illis que prohibere possunt et non
prohibent: extra de sen. ex. quatuor et non tenetur re-
stituere. nisi quantum ad eos pervenit. **¶** Si concessit
vendidit aut locavit. aliquam domum usurariis
a aliis ad extendendum fenam: quod non licet. **¶** Et si sunt par-
arche. archiepiscopi. a episcopi. ipso facto suspensio: incurrunt
¶ Si sunt alii prelati aut clerici ipso facto excommunicati: in-
currunt. **¶** Si est universitas: interdictum incurrunt. **¶** Et si
tales talem suam sustinuerit per mensem: terre eorum
etiam sunt interdicte quod diu usurarii ibi morantur.
¶ Si fieret statutum in aliqua civitate. quod usure solvan-
tur. vel solute non possint repeti. a repetite non
possint restitui. excommunicati sunt qui faciunt hec statuta
et qui iudicant secundum ipsa. **¶** Unde illi qui faciunt capitula
cum iudeis. ut domini et civitates. continentia. quod
possint fenerari. et quod usure ab eis ex torte. non
possint repeti in iudicio. et huiusmodi: videntur in-
cidere in hanc excommunicationem omnes videlicet domini

qui faciunt hmoi capitula. et ciues qui hoc consulunt
ep de usu in Cle. ¶ De emptione denariorum
montis florentie. vel prestitis. veneciarum. vel lo
cis ianue. qz aliq ponunt esse vsurarium contractu
licz alij contrarium teneat. Etio nemi consulas
ut faciat. Factum autē. si potes inducē ut post
mortem suam et vnus alteriq sinat cōitati. l̄ p̄tē
det paupibus. bonum erit. Si non vult adherēs
opinionī cōtrarie nō facile odempnes. In hmoi
enim fm̄ doc. non est p̄cipitāda sentētia.

¶ Quis falsificat testa // ¶ De vsurpatione
mentum defunctorum. aut aliud. instrumentum aut
lras vel p̄tices aliquas. aut aliquo taliū sciēte
v̄titur. v̄dit. mortale. et tenetur ad oē damnū qd
inde sequitur. ¶ Si quis falsificauit lras papales
vel talibz falsis sciēter v̄titur. est ex̄catus. cui
absolutio pape reseruat. Sed qui ex falsa causa
suggesta. obtinuit aliquā litteram in Curia. que
causa si fuisset expressa. nō obtinuisset p̄tita. vl̄
qd ex illis litteris recipit. Licz non fit ex̄cat. tū
tenetur ad restitucōnem illi quod sic recepit.

¶ Si quis in bullis papalibus apponit l̄ remou
vnam lrām vel punctum. fm̄ hosti. est ex̄catus
ex̄cacione papali que fit in curia. nam in iure cōi
hoc non hētur. Et hoc si bulle hnt̄ vigore. Nā si
exp̄tasset earum vigor aut valor. ut puta quia
cōtinebat grāz ad tpus cōcessam. et iā exp̄irauit

illud tpus quia si tūc totū raderet non ppter ea
incurreret quis excoicacōz. fm Rich. ¶ Si quis
falsificat lras aut sigilla prelatorū aut citatis vl
dnorum: vltra mōle tenet ad satisfactōnez oim
damnorum inde secutoz. ¶ De falsificāte quēcū
q; librum vl scripturā in damnū alioz. ¶ Si q̄s
fecit alchamiam. aut falsificauit monetā: quia
vltra mortale tenetur ad restitucōnez. ¶ De si fals
scienter vtitur. a si in hoc deceptus fuit. ¶ Si q̄s
falsificauit mensuras vel pondera ciuitatis. vel
scienter illis falsis vtitur: vltra mortale tenetur
ad satisfactōnem damnorū inde sequentium.

De 8. precepto. s. Non loquaris cōtra primum
tuum falsum testimonium. Et primo de menda
tio pernicioso. *mm*

.20.

Si dixit mendaciū perniciosū. id est quod
est contra honorem dei. ut in hijs que sūt
fidei. vel in damnum notabile proximi
spūale vel temporale: quia mortale est verbi grā
Si dixit fornicacōnem non esse peccatū. a v furam
aut hmōiz. vel. Si negat se vel alium esse debi
torem proximi. cum tamen nouit se esse debito
rem aut alium. et hmōi. ¶ Si dixit mendaciū
in iudicio interrogatus a iudice: quia mortale
est. ¶ Si dixit mendaciū in confessione de ne
cessario confitendis. quia mortale est. ¶ Si dixit
mendaciū in p̄dicacōne studiosē: q̄ mōle est

nisi ex surreptione subitanea locutionis impedit
tatis. ¶ Si mendacium dixit ad laudandum aliquem
vel adulandum alicuius. ¶ De mendacō iocoso
¶ Si dixit mendacium iocofum causa solacii vel
ad utilitatem aliquam inde consequendam spiritualem
vel temporalem sine nocimento alterius: quod est ve
male. ¶ De mendacō officioso. ¶ Si persona
quae dicit mendacium etiam officiosum est persona au
toritatis vel magne reputationis seu perfectionis
posset propter accūs tale mendacium esse mortale. si vi
de quantur inde magnum scandalum in mentibus
hominum. ¶ Si dixit falsum testimonium contra aliquem
iniudicio. vel accusavit iniuste. ultra mortale pec
catum tenetur de omni damno lesio tenetur etiam ad restitu
tionem fame. sicut dicat se falsum dixisse postquam vero
ille est punitus: non tenetur propter periculum quod ei
immineret. ¶ De detractione. ¶ Detractione per
quam auferretur fama alteri multipliciter est inter
rogandum est. viz. Si quis imponat alteri aliquod
falsum quod sit peccatum mortale: quia peccat mortaliter et
tenetur ad restitutionem faciendam. nisi ex hoc im
mineret ei magnum periculum. ¶ Si ad peccatum alte
rius quod narrat addit aliquid notabile ultra pec
catum: tunc tenetur ad restitutionem si illud impos
tat infamiam. ¶ Si peccatum alterius mortale cum esset
occultum. manifestavit alijs ad infamandum: pec
cavit mortaliter. et tenetur ad restitutionem. inquitur

potest nisi illud crimen postea p̄ aliā viam esset
publicatum. ¶ Si p̄c̄m̄ alterius occultū manife-
stauit. non intencōne famandi. vel alias nocēdi
sed ex quadam loq̄citate. nō vidē mortale. Per
accidens t̄n̄ vi. si ex hoc sequē diffamaō illius
ut q̄ audiētes publicāt possz̄ fieri mōrle. ¶ Si ac-
cusauit ī iudicō l̄ denūciauit p̄lato crimē alteri⁹
non zelo iusticie. sed ex maliuolentia ⁊ peccauit
mortaliter. s̄ ad restitucōnem fame non tenetur
seruato ordine iuris. ¶ Si fecit libellam famosū
id est cedulas siue scripturas in detractionem
alterius ponens in loco publico ut legantur aut
etiam caucōnes. et h̄mōiz quia mōrliter peccat ⁊
tenetur ad restitutionem. ¶ Si p̄c̄m̄ alterius
etiā manifestū narrat ex odio. vel intencōne
nocēdi. peccat mōrliter. s̄ ad restitucōne. fame
nō tenetur. Si aut̄ ex loquacitate. venialiter pec-
cat. ¶ Si de factis alioz que sunt venialia cōiter
recitauit ex loquacitate. vel aliqua indignacōe
non est mortale. nisi intenderet sic diffamare
¶ Si significauit peccatū alteri⁹ mortale et oc-
culum prelati. vel p̄n̄ibus. vel ofessoribus aut
alijs p̄sonis maturis. qui possunt illū peccātem
impedire ne amplius simile faciat. vel q̄ non fi-
at si adhuc non fuerit factum. puta si timēt h̄oci-
dium ab illo fieri. quod significauit ac̄z q̄ non
est p̄c̄m̄ sed caritas. ⁊ nō tenetur ad restitucō.

fame. maxime cum verū significauit. Secus si fal-
sum significare. ¶ Si falsū dixit de aliquo: debet
accedē illum vlt illos. corā quo l quib⁹ hoc dixit
a dicē coram eis. falsū se dixisse. nec excusatur q
hoc sit ei verecūdia magna. Si autem verū dixit.
s non iuste vel bene non debet dicē se falsū dixit
se. q hoc tūc esset mendacium. s debet dicē. iniu-
ste se et male dixisse. ¶ Si quis narrat crimen
alicuius p ut audiuit. dicens. se sic audiuisse dici
ab illo. licz sit occultum. a hoc ex leuitate vlt etiā
loq̄citate: non vidē mortale. neq; teneri ad re-
sticūdem fame. Sed est dubiū de illo. ¶ Si bona
facta alicuius dixit mala intencōne facta. s. ppter
ypocritism vlt supbiam vel hmōi. intendēs eū in-
famare: peccat mōlitter. Idē si negauit bona fa-
cta. Idem etiā si taceat bona alicui⁹ que sūt cū ē
necēarium quiq; ad liberacōem p̄mi. ¶ Si audi-
uit infamacōes et diffamacōes alioꝝ a in hoc
delectatur: peccat mortaliter. Si aut nō delectatur
in infamea. ymmo displicet sibi infamaē alios. s
tū delectatur de loquacitate: non vidē mōlitter pec-
care. In p̄latis tū qui p̄nt prohibere talia cum
aduertūt a non faciūt: est mōle. . . . . 21.

De nono p̄cepto. s. Non desiderabis uxorem p̄-
Primo nō de cogita uxorem p̄mi tui.
tombus cū Luxuriam. q cogitationes
committendi aliq̄d p̄cēm luxurie. quādo

fiat cum consensu rationis: semper faciunt peccatum mortale
et specialiter contra istud preceptum. Et sunt diuersa
specierum. sicut etiam opera carnalia. licet non ita graue
mortale faciat simplex consensus. sicut opus exterius
Cum ergo dicunt penitentes habuisse se cogitationes
quibus consensus ratione. **I**nterrogat confessor. cum quibus
personis. seu erga quas personas habuit homini cogitationes
quod si erga coniugatam dixerit: quod adulterium est. **S**i vero erga solutam et ipse solutus fue-
rit: quod fornicatio est. si erga consanguineam: quod incestus est
et sic de alijs. ut super dictum est in c. de. 6. precepto
Insuper interrogandum est penitentes quociens homini
habuit cogitationes. quod totiens peccauit mortaliter
Item si per interualla temporum hoc fecit. puta de hodie
rat nunc cum consensus rationis committit fornicationem
cum aliqua. postea se occupat in aliquo alio ne-
gocio. ut viz. cogitat de gubernatione domus sue
vel homini. et exinde iterum deliberat fornicari: quod
iterum peccat mortaliter. et sic deinceps. **S**i si conti-
nue versatur in tali cogitatione. viz. per horam plus
aut minus. unum peccatum est. sed tanto grauius
quanto diutius. **S**i mutat cogitationem de vna
ad aliam personam. vel ad diuersam speciem cum eadem
persona. vel deliberans de se. semper de nouo pec-
cat mortaliter. **V**nde si centum mulieres videret
vnam post aliam. ad quolibet specialiter determinaret
animu suum: centum mortalia committeret

Secus si vna cogitatione omnes appetet; quia
ut sic vnum esset peccatum. habes tñ deformitatem
tot peccatorum. ¶ Item si diebus festiuis huiusmodi
habuit cogitationes. discurrendo peccatas. et puo
cādo mulieres. et si filo captus ex aliquo libidine secu
tus est eā. et quanto tempore. ¶ Item quod dicitur de viro erga
mulierem. idē semp dicendū est de muliere erga
virum. ¶ Item de delectatione morosa habes in
c. de Luxuria. ¶ Si mulier contematur huiusmodi ama
tores. et cum perpedit vel considerat aliquē eā pe
ri. seu amare carnalitē. ponit se ad fenestram. vel
vadit ad aliquem locū ut videatur ab eo. vel po
nit se in ecclesia vel alio publico loco. vbi discurre
iuuenes. ad prouocandum eos in sui amorem.
quod mortale est. etiam si non appetat peccare. cum
eis. cū occasione ruine prestat. *num* 22.

De p. pcepto. s. Nō concupiscas rē prīmī tui.

Cogitacōe seu desiderio hūdi res alie
nas nō. q. vltra peccatum operis iniuste
vsurpationis diuersarum specierum. de quī
bus dictum est. s. in c. de. vii. pcepto. Inro gan
dum est etiam de desiderio habito cū rēs alienas
hūdas seu acquirēdas modo iniusto. q. tale de
siderium siue cogitacō. si cū consensu rōnis est. et ali
cuius rei nōbilis. semp est mōrle. et eiusdem spēi
cuius ē opus illius iniuste acquisicōis. verbi gratia
Si desiderat aliquid habē ex vsura. spēs vsuē est

Si p rapinam: est rapina. Si p viam occultā. est furtum. et sic de alijs. Et ideo interrogand⁹ est. quō desideravit h^o rem alienam. ut habeatur species peccⁱ. q̄ necēaria est confitenti. In hⁱs tū peccatis cordis tātum nō tenet quis ad restituōnem nisi opus fuerit secutum. Nota etiā q^d cū q̄s in q̄ntū cumq; mimo ope dānificat primū. per quēcumq; etiam modū. si habet ppositū etiam in multo dānificandi si posset: peccat mortaliter. Vnde ementes et vendentes. quicūq; pati sunt decipere primum in multo si possent cōmode: mortaliter peccat. licet actu in modico decipiunt. *m*

¶ Sequitur scda pars huius tractat⁹ q̄ tractat de vicijis capitalibus et speciebus et filiabus eorū

¶ Et Primo de Supbia. *m*. 23

Supbia scdm greg^o est mater oim capitalium viciorū. et est vicium multum subtile et difficile ad cognoscendum et consistit in appetitu inordinato p prie excellentie. Et habet quatuor species siue modos de quibus potes interrogare. prout videbitur expedire. si tamen penitens intelligat.

¶ Prima species. Si videlicet bona que habuit naturalia vel spiritualia. aut temporalia: sibi attribuit et non a deo eadem recepisse recognouit.

¶ Secunda species. Si bona ipsa a deo recepisse cognoscens principaliter: estimat tamen se ea